



LUNDS UNIVERSITET

Sociologiska Institutionen
Avdelningen för Socialantropologi

SANK02
VT20
Handledare: Anna Hedlund

Den gröna gruvans motstånd

Lokala förståelser av gruvdriftens plats i den skånska åkermarken
och i en hållbar framtid

Helena Eriksson



Abstract

This thesis examines the resistance created towards the prospects of a mine in the agricultural countryside of Skåne, Sweden. A growing discourse in Swedish media emphasizes mineral extraction as a vital part of a green future due to minerals' importance for promotion of new modes of energy. At the same time, a resistance has been mobilized against such test drilling in Skåne. Based on anthropological thought and interviews with people involved in the resistance movement, the thesis aims to highlight the complex intersections of nature, culture and identity that condition the resistance. Using a theoretical framework regarding the social embeddedness of mineral extraction, green growth, and the terrains of struggle in capitalistic mining regimes, the thesis argues that the resistance' ways of contesting the claims of a *green mine*, are enwrapped in their relationship to the local environment. The study demonstrates how norms of democracy, domestic food production, ideas of nature and the significance of home, creates a foundation for the resistance. Furthermore, the study shows that the conflict has effected their experience of the local community, where strong social ties has been formed but are being threatened by social fragmentation created by the perceived threat of the mining company.

Nyckelord: antropologi, gruvor, grön tillväxt, motstånd, miljö
Antal ord: 14 054

Innehållsförteckning

Förord

1	Inledning	1
	Syfte.....	3
	Problemformuleringar.....	4
	Kontextualisering av konflikten.....	5
	Tidslinje och aktörer.....	5
	Vanadin.....	6
	Disposition.....	6
2	Metod och material	8
	Metod.....	8
	Fältet.....	8
	Intervjun som samkonstituerad.....	9
	Begränsningar av att utföra studien mitt i en pandemi.....	10
	Reflektioner kring mitt främlingskap.....	11
	Etiska frågor.....	12
3	Teoretiskt ramverk	14
	Tidigare forskning.....	14
	Teoretiska utgångspunkter.....	16
	Miljön som mänskliga och ekologiska världar.....	16
	Mineralåldern.....	17
	Demokrati och den politiska terrängen.....	18
4	Politiska gränslinjer	20
	Det demokratiska värdet.....	20

Den lilla människan som brottas med stora makter	22
Konfliktens terräng & det ojämlika handlingsutrymmet	25
5 Världsmarknaden klampar in i den svenska trädgården	28
Exploateringen av ett nationellt vi	28
6 ”Det är inte grönt att förstöra naturen för att rädda den”	30
Faror här och nu	30
Den skånska åkermarken & en sårbar svensk matförsörjning	32
Myten om vanadinet	33
7 Påfrestningen.....	36
”Det är allt för oss”	36
Att stå enade och att splittras	37
8 Slutdiskussion.....	39
9 Referenser.....	42

Förord

Tack till alla informanter som tagit sig tid för mina frågor, varit villiga att skänka en inblick till sina liv och bidragit med sina kloka insikter. Ni har gett studien dess livskraft.

1 Inledning

Rapporter om miljöpåverkan, global uppvärmning och hållbarhet, har successivt hamnat i centrum av den mediala debatten, och diskussioner kring hur detta ska hanteras har blivit överhängande i den förda politiken i Sverige. I och med att miljöfrågor lyfts upp som brännpunkter i debatten har en mångfald med föreställningsvärldar och ideologier gjort sig hörda i hur detta bör förstås, ordnas och mötas (SVT 1, Syre, NU). I detta debattlandskap har jag identifierat en specifik politisk miljödiskurs som uppdagats; en där gruvindustrin lyfts som central för en hållbar global hållning.

... "Gruvornas roll i omställningen till ett hållbart samhälle" ... "Skåne kan bli ett grönt Silicon Valley" ... "Gruvföretaget tror på grön revolution" ... "Sverige kan bli ett föregångsland när det gäller miljövänlig utvinning av attraktiva mineraler" ... "Glädjande att gruvindustrin tar täten i den gröna omställningen" ... "Det behövs nya gruvor i Sverige – för klimatet" ...

(LTU 2018, SVD 2019, Ystads Allehanda 2019, HD 2019, Metaller & Gruvor 2019, Omni 2020)

På detta sätt betonar man teknologisk utveckling, innovation och gruvindustrin som viktiga komponenter för en grön omställning till ett fossilfritt samhälle. Man lyfter behovet av att öppna fler gruvor i Sverige för att utvinna fler sorts mineraler och metaller som behövs för fossilfri energiproduktion så som eldrivna bilar, energilagrande batterier och vindkraftverk. Det är en förståelse som överskridit politiska gränslinjer där såväl liberala som socialdemokratiska positioner börjat debattera för det gröna i en utvidgning av gruvindustrin (Timbro, DN).

I hjärtat av denna offentliga diskurs har det brittiska gruvbolaget Scandivanadium ansökt om tillstånd för gruvprospektering på Österlen och i Hörby för att försöka finna batterimetallen vanadin som med sina energilagrande egenskaper kan användas för fossilfria energikällor såsom sol-och vindkraftverk.

"VD David Minchin säger i ett pressmeddelande att provborringarna sammantaget visat att 'Skåne har potential att förse världen med en av de batterimetaller som behövs för klimatomställningen'" (SVT 2, den 20 december 2019)

Det är en tro på vanadinet, på denna energilagrande metall långt ner i marken, som lösningen på en global miljöomställning, och gruvor får en essentiell plats i bilden av hur vi bör omorganisera vår produktion för att skapa hållbar miljöpåverkan. När jag fortsätter läsa nyhetsrapporteringen om gruvor som miljövänliga och gruvprospekteringen i Skåne ser jag dock bild efter bild på invånare med gula plakat och röd text. Det står:

”INGA GRUVOR HÄR TACK”.

I Skåne har människor samlats i ett ihärdigt motstånd för att protestera mot Scandivanadiums planer om ett vanadinbrytande dagbrott i de skånska samhällena. Motrörelsen som mobiliserats talar om att göra det bästa för naturen, miljön och de kommande generationerna – argument nästan identiska med de argument om att göra det bästa för vår miljö och kommande generationer som Scandivanadium lyfter som skäl för att få öppna gruvan. Det är en situation som koncentrerar den rådande konfliktlinjen kring gruvindustrins plats i en miljövänlig och hållbar politik och ekonomi, där de berörda markägarna strider om hur vi bör förstå gruvornas plats i vår framtid. De gula plakaten med röd text sitter ännu uppsatta längs med Österlens landsvägar och målar upp bakgrunden till min studie. Det lyser i skenet av solen och rapsblommorna:

”INGA GRUVOR HÄR TACK”.

Syfte

Ambitionen med studien omfattar främst två dimensioner, där jag dels önskar bidra till forskningen kring gruvbolagens anspråk på att utgöra en betydande roll i ett hållbart samhälle och dels utvidga förståelsen för de världar och upplevelser som kan omge hur lokalsamhällen förstår miljövänlighet och sin omgivning. Jag önskar därför bidra till forskningen om gruvprospektering genom att undersöka de facetter som motståndet mot idén om ”gröna gruvor” består av i Skåne, och bredda förståelsen för hur bygderna drabbats när Scandivanadium sökt om undersökningstillstånd i Sverige.

Jag förstår studien som av stor relevans även bortom akademin, där synliggörandet av rösterna som står i motstånd till aktieföretagens rätt till ingrepp på svensk mark och natur är betydelsefullt i ett demokratiskt ideal, där människor och lokalsamhällen får komma till tals i frågor som rör deras närtrakt. Jag arbetar utifrån ambitionen att motverka

marginaliseringen av lokala förståelser och kunskap, som ofta får kämpa för att få sina röster hörda när motparterna i konflikten består av myndigheter, politiker och multinationella företag.

I mötet med informanterna utgår jag därför utifrån en vilja av att förstå de komplexa skärningspunkterna av natur, kultur, identitet, rum, landskap och mänskliga handlingar som utgör livsbetingelsen för forrådet och upplevelsen av det motstånd de är en del av. Syftet med min uppsats är således att analysera vad för centrala komponenter som bygger upp konfliktlinjen för de människor som engagerat sig i motståndet mot provborrningarna på Österlen och i Hörby. Utifrån att fokusera studien på byggstenarna som möjliggjort mobiliseringen mot gruvprospekteringen och se till vad för kulturella förställningar som livnär hjärtat i motståndet vill jag skapa en förståelse för de emotionella dimensionerna, de särskilda identiteterna och det kollektiva civila engagemang som konstituerar deras positionering i konflikten.

Problemformuleringar

För att uppnå det beskrivna syftet med studien utgår jag från följande problemformuleringar:

- Varför har det skapats ett starkt motstånd mot planerna om gruvdrift i Skåne?
- Vad är det för moraliska, politiska och emotionella ställningstaganden som reproduceras och utmanas i motståndet?
- Hur kommer det sig att de som engagerat sig i motståndet inte förstår gruvor som gröna och Scandivanadiums anspråk på miljövänlighet som tillämpligt?
- Hur har konflikten påverkat förståelsen av omgivningen för de som engagerat sig i motståndet?

Kontextualisering av konflikten

Tidslinje och aktörer

I början på mars 2018 registreras bolaget Scandivanadium i London och i slutet på mars ansöker de om tre undersökningstillstånd i Skåne. I juni ansöker de om tillstånd på ytterligare åtta områden i Skåne (VetoNu). Ett undersökningstillstånd är ett fastighetsrättsligt tillstånd som ger ensamrätt för undersökningsarbeten i området samt ger rätten att gå in och utnyttja mark i någon annans ägo. Efter en bearbetningskoncession, och utfärdat tillstånd av miljödomstolen i enlighet med miljöbalken, har företaget med undersökningstillstånd ensamrätt till en framtida utvinning i området eller säljandet av den rätten till någon annan (SGU). Månaden därpå beviljar Bergsstaten undersökningstillstånd för två av de ansökta områdena, och beslutar i oktober om att bevilja undersökningstillstånd för ytterligare nio områden. Den totala ytan utgörs då av ungefär 21 800 hektar som sträcker sig över Tomelilla, Simrishamn, Ystad och Hörby kommun (ScandiVanadium). Ett sådant område som godkänts för undersökningstillstånd kallas för ett inmutat område (SGU).

Den 7 augusti 2019 inleder Scandivanadium provborrningar i Lyby som tillhör Hörby kommun, där en markägare samt kommunen beviljat företaget tillstånd att borra på personens mark (VetoNu). Scandivanadium bedriver nu processen av att göra liknande provborrningar på Österlen, framförallt i Fågeltofta och Killeröd. Samtliga berörda markägare på Österlen har däremot motsatt sig planerna och överklagat Bergsstatens beslut. Inga fler provborrningar har därför gjorts då protesterna från markägare, Lantbrukarnas Riksförbund, lokalpolitiker och lantbrukarna i trakten har skjutit upp borringarna och frågan omfattas fortfarande av en rättslig process (SVT 3).

Motståndet i de skånska bygderna har koncentrerats till vissa centrala föreningar som VetoNu, Lyby Mot Gruvor samt Lantbrukarnas Riksförbund. Dessa har på olika sätt mobiliserat invånarna och anordnat föreläsningar, manifestationer, deltagit i möten i berörda kommuner och drivit opinion på internet via hemsidor och Facebook. För 10 år sedan hade bolaget Shell planer på att borra för biogas på en yta som sträckte sig över hela Skåne och en motståndskampanj startades mot Shells gruvplanering. Detta utgör idag en historisk förutsättning för den starka mobiliseringen i Skåne då många invånare

medvetandegjordes kring gruvprocesser, juridiska frågor kring den svenska minerallagen och gruvors potentiella miljöinverkan.

Vanadin

Vanadin är en metall som ligger bunden i jord och bergsgrund, och som främst bryts för användning i stålindustrin. Omkring 90 procent av allt vanadin som utvinns idag används som legeringsmetall för att göra stål mer hållfast och värmeresistent för exempelvis höghus, fordon, flygplan och industriverktyg (NE, Metaller & Gruvor 2). Vanadin klassas även som en batterimetall, då den kan användas för att producera flödesbatterier vilka är laddningsbara och har lång livscykel. Sådana vanadiumbatterier har dock låg energidensitet vilket gör att de endast kan användas i stora dimensioner och för stationärt bruk, exempelvis för elnätslagring. Det är denna kvalitet som framhålls som vanadinets potential för ett grönt samhälle, där dessa batterier ska användas för en fossilfri energiproduktion (ibid.).

Disposition

I följande kapitel presenteras metoden för arbetet och fältets avgränsningar, vilket följs av reflektioner kring intervjuformen, min egen roll som utomstående och begränsningar i arbetet. Vidare diskuteras de etiska avvägningar som gjorts. I kapitel 3 presenteras studiens teoretiska ramverk, med en presentation av tidigare forskningen på området samt teoretiska utgångspunkter.

I kapitlen som följer presenteras analysen av de grundstenar som motståndet byggs på. För att göra analysen tillgänglig är den uppdelad i kapitel som fångar olika aspekter och infallsvinklar av motståndet. Jag vill dock understryka att denna kategorisering inte är självklar, att aspekterna går in i varandra, och att de står i samkonstituerande beroenderelation. I det första kapitlet av analysen, kapitel 4, presenteras innehåll från intervjuerna med löpande analyser kring normer om demokrati och upplevelsen av bristande makt över sin tillvaro. Vidare diskuteras informanternas handlingsutrymme och den politiska terräng de navigerar. Kapitel 5 diskuterar informanternas upplevelse av gruvbolaget som en främmande inkräktare och hur idéer om svenskhet genereras i

konflikten. I kapitel 6 presenteras de mångfacetterade aspekterna av motståndet som motsätter sig idén om gruvor som *gröna*, där de istället lyfter gruvnäringens risker och förödande konsekvenser för naturen. I kapitel 7 redogörs det för de sätt konflikten påverkat informanternas relation till platsen, de känslor som genererats och den gemenskap som skapats i de berörda trakterna. Kapitel 8 består av en avslutande diskussion med reflektioner kring de resultat studien visat. Studien avslutas med en referenslista.

2 Metod och material

Metod

Fältet

I den inledande fasen fanns det en ambition att studera konflikten i sin helhet och de konkurrerande perspektiven. Ett forskningsprojekt kan dock aldrig rymma alla versioner av verkligheten samtidigt (Fangen 2005:184) och att representera konflikten förstod jag därför som en omöjlig ambition. För att möjliggöra en djupgående analys under den givna tidsramen, och inte försumma viktiga dimensioner av oppositionens beståndsdelar, valde jag att istället begränsa studien till att enbart träda in i motståndets värld. Jag vill tydliggöra att studien på så sätt underlåter att redogöra för de perspektiv som ryms hos alla de som står på andra sidor i konflikten. Jag har dock inte arbetat utefter ett neutralitetsideal, utan jag förstår min sympati med informanterna som fruktbar för att nå förståelse för deras synsätt och skapa givande samtal för samtliga i studien. Att arbeta med att inte snedvrída forskningen genom att exempelvis underkommunicera resultat som skulle framstå till informanternas och motståndets nackdel, har jag dock sett som en självklar och viktig del av ett forskningsetiskt förhållningssätt (ibid.).

Det insamlade materialet som ligger till grund för analysen består av intervjuer med fem personer under perioden 25 mars till 3 april 2020. Då Coronapandemin utbröt under arbetets gång har jag enbart genomfört en fysisk intervju, medan samtliga andra har förts på telefon. Ett kvalitativt tillvägagångssätt som intervju är särskilt lämpligt för studien då analysen syftar till att fånga människors framställning av mening, självbild och upplevelse – sociala betingelser jag inte förstår som möjliga att nå utifrån en enbart statistisk abstraktion.

Samtliga intervjuer har varit utefter en så kallad semistruktur där jag velat låta informanterna styra vilken väg intervjun ska ta. Den semistrukturerade intervjun

kännetecknas av att vara som ett samtal med ett syfte, där ramarna för dialogen inte är slutna och förutbestämda liksom ett frågeformulär (Davies 2008:105). Inför intervjuerna hade jag exempelvis ännu inte avgränsat problemformuleringarna då jag ville undvika att inkapsla studien innan jag pratat med informanterna, då syftet med intervjuerna var att upptäcka och lära mig sådant jag inte kände till sedan innan (Fangen 2005:46). Intervjuerna utfördes därför utefter öppna frågor och teman jag formulerat som foci för studien för att få en känsla av vad informanterna själva lyfte fram och vad som var viktigt för dem inom dessa teman (Fangen 2005:47). Jag har utöver intervjuerna tagit del av skrivet material löpande under studien, och särskilt under det tidiga skeendet, som referensmaterial för att få en grundförståelse av konflikten (Fangen 2005:200). Jag har exempelvis läst på hemsidorna av deltagande föreningar, skrivit upp mig på nyhetsbrev från dessa föreningar och läst nyhetsartiklar som berör ämnet.

De personer jag intervjuat har alla varit involverade i frågan och på olika sätt deltagit i motståndet, genom att exempelvis ha skrivit kritiska inlägg i grupper om gruvkonflikten på Facebook, satt upp plakater och affischer, skrivit under namninsamling eller deltagit på manifestation. Samtliga informanter har jag kontaktat via mail eller Facebooks meddelandetjänst Messenger, där jag hörde av mig till personer som jag sett engagera sig i frågan på olika sätt. Då jag såg på motståndet som någorlunda löst organiserat hade jag en förståelse om motståndet som särskilt heterogent och bestående av människor med olika arbeten, klasstillhörighet, skillnad i tidigare politiskt engagemang och liknande. Jag ville därför nå såväl privatpersoner som försökt engagera sig på mer informella sätt eller vars mark riskerade att provborras på, samt representanter för föreningar med större politiskt organiserade resurser. Jag vill inte hävda att informanterna bör anses som något slags statistiskt representativa för de som engagerat sig i motståndet, men jag önskar ha breddat min blick för de olikheter som kan finnas inom motståndet.

Intervjun som samkonstituerad

En intervju är alltid en samkonstituerad process, och att utesluta min inverkan på informanterna förstår jag inte som möjligt (Davies 2008:108-109). Min position som intervjuare formar såväl rummet inom vilket det samtalas, samt påverkar vad för information som ges och delas. Jag iakttog tidigt i arbetet att personerna som deltog i motståndet hade betydande emotionella förbindelser till konflikten där känslan av att stå

enade i en gemenskap var central. Flera av informanterna är direkt påverkade av gruvplanerna och de står blottade för ett upplevt hot som hänger över deras huvuden när de vaknar och när de går till sängs; det är en påfrestning och sårbarhet de delar. Jag gjorde därför den metodologiska bedömningen att det var meningsfullt för informanterna att få veta om att jag sympatiserade med deras motstånd (Davies 2008:112-113). Insikten i intervjuformen som en samkonstituerande process speglas på så sätt i valet av att inte dölja min egen skepsis inför idén om en storskalig ”grön gruvdrift” som komponent i den nödvändiga klimatomställningen. Detta var också instrumentellt viktigt då informanternas upplevelse av att känna sig trygga och inte uppleva mig som hotfull var avgörande för huruvida de skulle kunna öppna sig, prata fritt och få uttrycka sina tankar och åsikter. Intervjusituationen kan vara obekvämt som den är, och för att kunna skapa produktiva ärliga samtal med informanter som redan befann sig en slitsam och krävande position var tryggheten och den goda relationen mellan mig och informant essentiell för arbetet (ibid.).

Begränsningar av att utföra studien mitt i en pandemi

Coronapandemin som bröt ut i början av året, och som intensifierades i Sverige i mars, är en yttre faktor som klivit in i studiens alla steg och omformat arbetet. Pandemin omkullkastade möjligheten till fysiska möten, liksom mina informanternas möjlighet till att samlas, bedriva aktivism och hålla manifestationer. Konsekvenserna av coronaviruset blev därför centralt för hur jag upplevde arbetet, då en inre osäkerhet kring möjligheten att utföra den studie jag tänkt blev påtaglig, där mötet med informanterna var en viktig del. En påtaglig förändring blev att jag arbetade runt pandemin genom att utföra intervjuerna på telefon istället för på plats som jag hade tänkt. Jag önskar att jag hade kunnat stiga in i mina informanternas hus, se deras tomt och gå på deras marker medan vi pratade om deras upplevelse av miljön och relationen till omgivningen. Det hade gett möjlighet till antropologiska observationer och iakttagelse av informanternas vardagsliv, av omgivningen de vill skydda och all den natur de talar om i intervjuerna.

Intervjun som hölls i person var på neutral mark, men jag märkte av en stor skillnad mellan den fysiska intervjun, och intervjuerna på telefon. I intervjun ansikte mot ansikte upplevde jag min analytiska närvaro som skärpt, jag var mer lyhörd och aktivt involverad i samtalet framför den passiva lyssningen som främjades av telefonintervjuerna. Telefonen skapade en distans mellan mig och informanterna som gjorde mig som

intervjuare mer stelbent, och det skapade en distans till deras tillvaro som jag aldrig fick kliva in i. Jag har arbetat med detta genom att göra flera lyssningar av de inspelade samtalen, ta steg tillbaka och sedan återkomma till materialet för att stimulera mer dynamik och djup i förståelsen för informanterna. Genom att återbesöka materialet flera gånger har det väckts olika frågor och tankar som hjälpt mig att inte fastna i en förförståelse eller första antagande om innebörden i informanternas ord.

Reflektioner kring mitt främlingskap

Tidigt i processen upplevde jag spänningarna mellan att stå utanför och innanför fältet, och mitt eget främlingskap som utomstående betraktare. Under min första intervju stressade jag igenom vårt samtal då jag kände mig påträngande och var obekvämd med att ta upp personens tid – jag hade precis fått reda på att som lantbrukare var personen mitt uppe i vårbruket, den mest intensiva och krävande perioden på året i deras vardag. Det var en verklighet för mina informanter som jag inte var insatt i och förberedd på - att jag påbörjade min studie samtidigt som den mest hektiska och upptagna perioden påbörjades för den grupp som utgör stor del av motståndet: egendomsägande lantbrukare. Det påvisade min roll som utomstående - jag var inte inne i samma tidevarv som de i mitt fält och hade inte heller en förförståelse om att det var den sämsta tiden på året att fråga lantbrukare om att ta sig tid till en intervju.

Efter att ha reflekterat kring min första upplevelse som intervjuare, sökte jag information om vårbruk och tog del av större skrivet material för att bredda min insikt för de situationer informanterna befann sig i. Det är nyttigt att möta fältet med öppet sinne, samtidigt som man har nog förkunskap för att lyckas göra det på ett ändamålsenligt vis (Fangen 2005:49). Efter att ha haft mer kontakt med människor involverade i motståndet, hade jag i de följande intervjuerna större insikt i centrala punkter av information, och passion, som delades och var gemensamt i motståndet – och desto tryggare och bekvämare kände jag mig. Jag var fortsättningsvis en utomstående, men inte en främling, till konflikten och kunde på så sätt navigera intervjuerna på ett mer meningsfullt sätt.

I de senare intervjuerna upplevde jag alltså min förmåga som intervjuare ha stärkts då jag kom till samtalen med större förförståelse och ömsesidigt referensramverk. Jag upplevde mig mer och mer börja tala deras språk. Den språkliga barriären handlade inte om svenska, men att dela referenspunkter, ha insikt i centrala aktörer, besitta kunskap om skärningspunkterna i konflikten och ha förståelse för de gemensamma perspektiv som

delades i motståndet. Att prata mina informanternas språk handlade om att ha insikt i vårbrukets krävande åtaganden och att ha respekt för det skånska lantbruket som en viktig del av den svenska livsmedelsproduktionen, det var att kunna de snåriga processerna inom minerallagen, det var att ha insikt i hur företrädare för Scandivanadium uppträtt sig i trakten och det var att stötta deras motstånd.

Etiska frågor

Den etiska dimensionen av arbetet ser jag som viktigt, och har arbetat med att förhålla mig etiskt till informanter och material på olika sätt. Etikprövningsmyndigheten betonar vikten av öppenhet kring forskningen, vilket jag arbetat med genom att i all kontakt med potentiella informanter informerat om min egen roll, vad studien handlar om och vad dess syfte består av (Etikprövningsmyndigheten). Jag har sett till att samtalen med informanterna alltid skett utefter deras villkor, genom att exempelvis respektera den tidsram för samtalet som de uttryckt sig önska och säkerställt att det är okej att samtalet spelas in för transkribering. Samtliga intervjuer har spelats in efter godkännande, förutom en intervju där informanten inte kände sig trygg med det – då förde jag istället anteckningar under samtalets gång. Informanterna har anonymiserats; däremot återges de verkliga namnen på företaget Scandivanadium samt föreningarna som varit centrala aktörer i motståndet, då dessa själva arbetat aktivt med att offentliggöra sina intressen och ställningstaganden i media.

Jag har valt att återge intervjuerna utifrån en så kallad standardiserad tradition där jag redigerat texten från intervjuerna för att göra vardagstalet mer anpassat för skriftspråk, medan jag samtidigt arbetat med att inte förvränga eller förlora meningsinnehållet (Fangen 2005:197, 294-295). Detta har inneburit att exempelvis dialektala uttrycksätt, pauser och osammanhängande meningsbyggnader redigerats.

I utformandet av studien förstod jag det vidare som en viktig etisk komponent av arbetet att inte enbart tillföra något till mig själv eller forskningen, utan såväl till informanterna och det motstånd studien behandlar. Ett viktigt ideal i den antropologiska forskningen är att studierna ska bidra till att belysa människors situation och bidra med kunskap till informanter och berörda om situationen så att de står i en stärkt position av handlingskraft (Fangen 2005:48). Det är utifrån ett sådant etiskt ideal jag utformat syftet och problemformuleringarna, genom att förhoppningsvis ge en stärkt kännedom om

motståndets andemeningar och föra fram informanternas upplevelser så att de inte förpassas till en periferi.

3 Teoretiskt ramverk

Tidigare forskning

Antropologisk forskning har visat att uppdelningen mellan samhälle och natur som två separata sfärer inte är gångbar när vi ska förstå den symbiotiska relation människor som lever i och nära naturen har till sin omgivning (Howell 2014:147). Åkermarken, sjöarna och skogen på den skånska landsbygden bör därför inte förstås som existerande utanför de skånska bygderna, men som sammanvävd med samhället och integrerad i människors känsloliv och ontologi (Howell 2014:149). Det är utifrån en sådan grund Gilberthorpe och Rajak (2017) har lyft vikten av att studera gruvdrift och dess skeenden utefter dess sociala inbäddning i samhällen, och analysera dess påverkan på sociala dimensioner och hur det förändrar människors liv (Gilberthorpe & Rajak 2017:200). Att analysera ett multinationellt gruvföretag i relation till personskap, menar dem, kan lyfta fram de invecklade och ömtåliga formerna av friktioner, ojämlikhet och mänskliga relationer som processerna för resursutvinning kan förankra, störa och skapa i de rumsliga specificiteterna av lokala och nationella samhällen (ibid.).

Tim Ingold har forskat om de krafter som vilar i de nyliberala statliga och företagsindustriella intressena om så kallad "global hållbar utveckling" (Ingold 2014:235). Hållbarhet i denna dimension utgörs av att jordens ytor är resurser som kräver rationell hantering och balansering av monetära inkomster och utgifter - en rationalitet som kräver utveckling och vinstökning - och att skydda jorden blir att skydda sina vinster (Ingold 2014:236). Ingold demonstrerar hur det är ett förhållningssätt till naturresurser som inte handlar om en personlig vård baserad på kännedom och erfarenhet av platser och marken, utan om en rationell kalkylering av att säkra framtida vinster (ibid.). Denna hantering av global hållbar utveckling visar Ingold har försvårat, snarare än underlättat, för den stora majoriteten av människor, som står utan tillgång till företagsresurser eller den rikedom som medföljer, att bebo på jorden och i sina hem (ibid.). Människors samhällen och lokaliteter har begränsats, och de har frånsagts ansvaret av

omhändertagandet och vården av sin miljö och möjligheterna att utöva det. Den lokala kunskapen och livsvärldarna blir förnekade plats i förståelsen av hållbarhet för att lämna företräde åt den företagsamma idén om hållbar utveckling (ibid.)

Leach och Fairheads (2002) forskning behandlar den ekonomi och de maktrelationer som företagsamma och statliga miljöutvecklingsagendor producerar, och reproduceras genom. De påvisar hur de kulturella perspektiv som driver stater och företag att avancera i industrin om grön teknologi och hållbar utveckling skapas av och befäster specifika politiska och ekonomiska relationer, där de materiella effekterna omfattar att rättfärdiga kontroll över land, naturresurser och hanteringen av dessa (Fairhead & Leach 2002:221). Denna kontroll sker på bekostnad av de människor och lokala samhällen som lever på dessa marker och vars livsuppehälle är beroende av marken (ibid.). De påvisar i sin forskning hur agendorna om miljöutveckling som sker genom att ta mark och natur i kontroll således marginaliserar och alienerar människor från de naturresurser de tidigare haft tillgång till och byggt sin tillvaro och inkomst på (ibid.)

Denna tidigare forskning ser jag som mycket relevant för min studie, och utgör den befintliga kunskapen på området som jag förankrar mina frågeställningar i. Vidare är den antropologiska forskningen på gruvdrift och extraherandet av mineraler extensiv, men kontexten för forskningen domineras av globala Syd, och ställer postkolonial teoretisering, ingrepp på urfolks marker och korruption i fokus. Den antropologiska forskningen har på så sätt ägnat sig åt att fokusera teoretiseringen kring gruvindustrin på icke-västerländska lokaliteter och hur den västerländska förståelsen för miljö våldför sig mot lokala ontologier där naturen och människan istället är djupt sammanvävda (se ex: Ballard & Banks 2003, de la Cadena 2010, Smith 2016). Gruvkonflikter som studerats i Sverige har i sin tur främst behandlat gruvor i relation till den svensk koloniseringen av Sápmi och samiskt motstånd (se ex: Sjöstedt Landén 2014, Andersson & Cocq 2016, Harnesk et al. 2017).

Friktionen i gruvkonflikten i Skåne utgörs dock inte av att en västerländsk idévärld möter en lokalitet bortom Väst, utan samtliga aktörer i min studie delar samma grund i en västerländsk ontologisk tradition. Jag önskar därför bidra till en tom lucka i forskningen genom att se till hur en lokal förståelse för omgivningen kan skapa djup slitning i mötet med multinationella företag som rör sig på den globala marknaden och inom den vinstdrivande industrin av ”grön teknologi”. Lokaliteten står i min studie inte i kontrast till det västerländska, men till den multinationella företagsamheten och gruvornas plats i det miljövänliga. Vidare behandlar min studie inte ett gruvsamhälle, utan upplevelser av

gruvprospektering och det upplevda hotet av en potentiell gruva - en ytterligare dimension jag ser som ofullständigt utforskad.

Teoretiska utgångspunkter

Miljön som mänskliga och ekologiska världar

Jag gör studien med teoretisk grund i att den materiella världen, naturen och omgivningen, inte är existerande i sig självt med vissa givna element – men som skapelser konstituerade utifrån den dynamik av förståelser och meningsgivande processer vi fyller de med. Beroende på hur vi förstår naturen - som utilitet, instrinsikalt vackert, i behov av skydd, som skadligt - så kommer de praktiker vi förstår som legitima se olika ut, och de mänskliga rörelsemönstren påverkas (Pellizzoni 2019:39-40).

Hammond och Ward illustrerar hur ekosystemen, av människor, djur och växter, är trassligt sammanflätade genom dynamiska icke-linjära beroendesystem (Hammond & Ward 2016:166-167). Hållbarhet, menar dem, kan därför inte konceptualiseras utefter en enda axel, utan de miljöhot all världens ekosystem står inför är åtskilliga och medför mångskiftande problem och frågor - att prata om *en* grön omställning är därför inte möjligt (ibid.). För min studie innebär detta exempelvis att vi inte kan förstå sådant som "grön omställning" utefter ett enda perspektiv, som i fallet med gruvor och fossilfri energiproduktion - utan hur vi odlar, tar hand om råvaror, skapar avfall och förhåller oss till de socioekologiska ramar som präglar människors liv är viktiga komponenter av de miljörisiker vi står inför. Att skapa miljömässig hållbarhet kommer därför betyda komplexa krockar av perspektiv, och att skilda livsuppehållen kommer till tals för att demokratisera förståelserna och definitionerna om vad som utgör miljöfaror och miljöproblem (Fairhead & Leach 2002:224).

Jonathan Paul Marshall argumenterar för en liknande förståelse för miljön, där mänskliga och ekologiska världar är ontologiskt komplexa, oförutsägbara och ständigt i flöde (Marshall 2016:48). Genom att försumma de motsägelser och konflikter som präglar dessa naturvärldar, och istället fokusera på ordning, harmoni och enkla kategoriseringar i diskussioner om miljön, menar han att vi skapar en abstrakt och idealistisk värld frånkopplad människors upplevda natur. En sådan abstrakt idealbild över

miljön som simpel och lagbunden förstör möjligheten till en relation med den värld och verklighet vi lever i – vad han kallar en ontologisk alienation (ibid.). En sådan ontologisk alienering från miljön kommer sannolikt intensifieras, menar han, när människor exploaterar miljöer och skapar störningar i ekologier (ibid.).

Mineralåldern

Jerry K. Jacka (2018) argumenterar för att vi bör förstå vår nutid som Mineralåldern (*the Mineral Age*), då människors nutida livsstrukturer är fullkomligt genomsyrade av produktionen och konsumtionen av mineralresurser: från koppar i lampor som lyser upp våra samhällen, till järnmalm som bygger upp våra byggnader och transportsystem, till kisel, litium och andra mineraler i våra telefoner och datorer som underbygger digitaliseringen av våra världar (Jacka 2018:62). Det är framförallt Jackas påvisande av hur den nutida mineralutvinningen står för en central aspekt av människors växande känsla av att deras liv mer och mer formas av företagspraxis och kapitalistisk logik som jag ser som särskilt intressant för studien. Jacka påvisar hur mineralutvinningen utnyttjar allt fler naturmiljöer i utvecklingens namn, och i samma rörelse omformar allt fler mänskliga livsmiljöer genom varufiering: människors landskap och hem blir till varor att sälja på en global marknad, och deras godkännande som något att köpas med kompensationsbetalning (Jacka 2018:66). I sin forskning över ösamhället Bougainville har Jill Nash (1993) observerat hur förstörelsen av landskap kan ha enorm kraft i samhällen där marken inte bara förstås som sådan materiell nytta som kompensationsbetalningar reducerar det till (Nash 1993:17–18). Marken kan för människor, som hon uttrycker det, koda deras historia och identitet och utgöra en viktig källa för trygghet (ibid.)

Mineralåldern är i sin tur möjliggjord genom omstruktureringen av världsekonomin utefter neoliberalistiska principer såsom privatisering av statliga företag, avreglering av varor och tjänster samt liberalisering av ekonomisk produktion (Alvin A. Camba 2016:74). Denna ekonomiska omstrukturering och avveckling av statliga regulationer stärkte transnationella företags handlingsmöjligheter och möjliggjorde den globala industrin av mineralresurser som vi ser idag (ibid.).

Vidare ser jag Wanners diskussion om grön tillväxt och de sociala spänningar det skapar som en central utgångspunkt för studien. Wanner menar att det kapitalistiska marknadssamhället kräver naturen som resurs för fortsatt kapitalistisk ansamling och

ekonomisk tillväxt. Han använder sig av teoretisering från nationalekonomen Karl Polanyi (1944) för att påvisa hur idéer om grön tillväxt är djupt inneslutna i denna neoliberal kapitalism, och formulerar ett sätt att upprätthålla den kapitalistiska hegemonin. Genom föreställningar om grön tillväxt kan de praktiker som verkar till att motarbeta kapitalismens hegemoni neutraliseras, och argument om jordens begränsningar och reduceringen av ekonomisk tillväxt för en hållbar miljö avlegitimeras (Wanner 2015:23). Ekonomin av 'grön tillväxt' utvidgar på så sätt ekonomiseringen av de kapitalistiska samhällsförhållanden till naturen utan att behöva skapa en radikal förändring av dessa förhållanden – och istället fungera som en del av fortsättningen på en kommersialisering och privatisering av naturen och miljön (Wanner 2015:23-24). Wanner menar att den moderna kapitalismens ansträngningar att separera marknaden och ekonomin från dess sociala och politiska kontext – och från naturen – skapar sociala spänningar och konflikter. Konflikter som i sin tur karaktäriseras av å ena sidan en växande kommersialisering av land, arbete och pengar, och å andra sidan ett samhälleligt motstånd mot denna omvandling av relationer och natur till handelsvaror (Wanner 2015:25). Samhället tvingas således att försöka skydda sig genom att anförtro ansvar till staten för att reglera denna handel och den upplevda kommersialiseringen av livet, när det gäller naturen såväl som mänskliga värderingar och relationer (Wanner 2015:25-26).

Demokrati och den politiska terrängen

Det teknokratiska och ekonomiska tillvägagångssättet av grön tillväxt menar Wanner konstruerar en avpolitiserande process av hållbarhetsfrågor. Genom att närma sig hållbarhet utifrån företagsrationella utgångspunkter, försummas viktiga politiska dimensioner av sociala stridigheter, miljökonflikter och ojämlika maktrelationer. Wanner argumenterar för att detta leder till att värden av socialt kapital eller icke-ekonomiska värden hos naturen åsidosätts (Wanner 2015:33). Ekonomins ökande dominans över politiken och marknaden, och statens minskade inflytande, utgör i sin tur problem för ansvarsutkrävande och den demokratiska kontrollen över ekonomiska processer (ibid.). Som förlängning på Wanners diskussion är det av vikt att poängtera att en sådan brist på demokratiskt ansvarsutkrävande i sin tur kan skapa utrymme för populism, där populistiska partier genom reaktionär metodik och retorik kan fånga det folkliga missnöje som skapas när människor inte görs hörda i strukturer som försummar demokratiska principer (Integrationsverket 2006:42).

Vidare belyser Alvin A. Camba hur terrängen för dialog kring gruvor är uppbyggd kring en ojämlig tillgång till auktoriteten att definiera påverkan på miljön och riskerna med gruvdrift, där gruvföretagens tillgång till ekonomiska och juridiska resurser ofta får fixera betydelse i gruvkonflikternas terräng (Camba 2016:71). Att kunna röra sig i denna terräng och etablera en meningsfull dialog som kan påverka blir därför beroende av människors sociala, kulturella och ekonomiska kapital, där arenan för gruvkonflikter blivit karakteriserad av byråkratiska och juridiska processer inom vilka individerna då måste ha kunskapen att föra sig (Camba 2016:76). Tillgången till skickliga juridiska ombud, information, utbildning och kunnandet av fackspråk blir på så sätt avgörande för människors möjlighet att påverka och bilda kritiska oppositioner till den ofta statligt understödda gruvindustrin (ibid.).

4 Politiska gränslinjer

I detta kapitel presenteras motståndets förankring i normer om den västerländska moderna demokratin. Det följs av avsnitt om hur upplevelsen av demokrati står hotad genom den upplevda kommersialiseringen av informanternas liv, och om hur terrängen för motståndet präglas av att kunskap och språkkunnighet blir till avgörande kapital för möjligheterna att navigera sig i konflikten.

Det demokratiska värdet

” - Vad i minerallagen är det som ni motsätter er mest? Är det just det här då att den inte är anpassad ...”

”Äganderätten. För oss är äganderätten det mest väsentliga” Bengt (Intervju, 30 mars 2020)

Jag talar med Bengt på telefon, han arbetar för Lantbrukarnas Riksförbund och har deltagit på manifestationer mot provborrningarna. För honom är konflikten centrerad kring råddighet: att man ska få förfoga över det egna utan att någon ska kunna inskränka på den rätten. En central funktion för den demokratiska rättsstaten är att skydda dessa rättigheter för medborgarna. Han menar att minerallagens utformning drabbar markägare på så sätt att de inte har något inflytande över sin mark, och inte längre skyddas av den svenska grundlagen. Han berättar:

”Den viktigaste utgångspunkten för oss är att vi anser att en miljöprövning skulle göras redan nu, och vi förstår inte att man kan ha en lagstiftning där man först får ett undersökningstillstånd - att du innan miljöprövningen får rättighet att bryta i området. Och man kan fritt utan hänsyn till äganderätten provborra och använda sig utav minerallagen, för just nu står minerallagen över all annan lagstiftning. Den står till och med över äganderätten och grundlagen” Bengt (Intervju, 30 mars 2020)

Några dagar senare träffar jag Patrik för intervju. Han är medlem i VetoNu, och för honom är äganderätten inte av vikt i konflikten, utan istället lokalbefolkningars möjlighet till att

kunna påverka och ha inflytande över sin närtrakt – en starkt position för lokalsamhällen som exempelvis även omfattar samer i gruvkonflikter på mark som för tillfället ägs av svenska staten. Människors anspråk på inflytande kan således inte bara vara grundade i äganderätten, utan det demokratiska värdet upprätthålls främst genom att lokalsamhället och kommuner har inflytande i de områden som berör dem.

Minerallagens utformning menar Patrik kringgår demokratiska principer, genom att gruvbolagens undersökningstillstånd påbörjas från stunden de godkänns av Bergsstaten och tre år framåt – trots att processen med överklagan sätter igång samtidigt som detta undersökningstillstånd ges. Gruvbolag ges alltså tillstånd och kan påbörja sina provborrningar innan befolkningen haft möjlighet att överklaga, vilket Patrik förstod som att lagens utformning är i favör för bolagen och kapitalintressena, framför folkets vilja och demokratin. Makten läggs hos riskkapital, tjänstemän och förvaltningsmyndigheter – inte hos folket och de folkvalda.

Även om Bengt och Patrik skiljer sig åt i hur de förstår äganderättens plats i konflikten, delar de starka normer och ideal om demokrati som återfinns i samtliga intervjuer. Utformningen av minerallagen som odemokratisk i hur den strukturellt placerar företags kapitalintressen framför den politiska viljan hos folket är en central komponent som informanterna motsätter sig. Äganderätten och den formella maktens skyldighet att skydda medborgare från övergrepp och exproprieringen av ens mark är vidare värden som lyfts fram i intervjuerna. Det är en förståelse av demokrati där dess värde upprätthålls genom förankring i lokalsamhället, och som uttrycks genom att de folkvalda politikerna i närområdet har möjlighet att avgöra om sådant som berör människorna de demokratiskt valts av. Uppfattningar om att skydda individers rättigheter och möjlighet till inflytande i en demokratisk rättsstat är alltså centralt, och jag förstår således motståndet som att det reproducerar normer om den västerländska demokratin och dess värden. I närmandet av informanternas förståelse av sig själva och andra i konflikten, förstår jag därför deras förankring i den västerländska moderna demokratin som ett ständigt närvarande fundament för det gemensamma motståndet.

Den lilla människan som brottas med stora makter

Som beskrivet ovan är det demokratiska värdet en grundpelare för motståndet, men informanternas känsla av den svenska demokratin som välfungerande har utmanats av deras upplevelser under konflikten:

”Man blir ganska snopen när man fattar att .. man tycker att man äger marken, men det gjorde man visst inte. Det är ett konstigt uppvaknande för en” Eva (Intervju, 3 april 2020)

Eva är en av alla de markägare som står direkt berörda av Scandivanadiums inmutade område. Hon har bland annat engagerat sig i konflikten genom att tillsammans med andra anordnat informationsmöten i bygden och träffat lokalpolitiker. Känslan av att bli överrumplad och förvånad, chockad över de ingrepp i ens hem och inskränkningar av äganderätten som staten har befogenhet till, beskrivs av Eva och flera av de jag talat med. Att minerallagen ger befogenhet för staten att upplåta ens mark till ett utländskt bolag, och ge dem tillträde till det man betraktar som sitt hem, har skapat en känsla av statens befogenheter som nyckfulla och godtyckliga – motsatsen till det demokratiska idealet om det rättsligt stabila och pålitliga. Bergsstatens godkännande av undersökningstillstånd för Scandivanadium på deras mark blir till en upplevelse av att statsapparaten kan agera utan hänsyn till ens personliga integritet och trygghet. Eva berättar vidare att hon och hennes man har lågt förtroende för såväl lokal- som rikspolitikerna. Hon säger:

”Så man kan väl säga såhär, att någon tilltro till politikerna har inte varit så hög” Eva (Intervju, 3 april 2020)

De litar inte på politikernas ställningstagande, på deras engagemang eller på att de lyssnar på invånarna. De förstår lokalpolitikerna åsiktsrum och handlingsutrymme som åtstramat, då de är fastbundna till intressen hos högre uppsatta rikspolitiker i Stockholm och näringslivslivet. Makterna som styr över människorna beskrivs som fränkopplade det lokala och informanternas omnejd. Besluten om att godkänna provborrningarna beskrivs som utan förankring i marken, och istället med en förankring i byråkratiska processer och kapitalintressen. Det är en liknande väv av bristande demokrati som Patrik betonar i upplevelsen av att rätten till att bestämma om hur marken ska behandlas och hanteras hamnat hos företag, tjänstemän och förvaltningsmyndigheter, istället för hos folket, folkvalda och de som lever på den på mark som det ska borraras i.

Informanterna förstår sitt motstånd som ett försök till att stärka sin egen och lokalpolitikernas röst, i en konflikt där ansvarsutkrävandet och den demokratiska kontrollen brister. De upplever att deras politiska och sociala terräng befinner sig långt ifrån den terräng som de byråkrater, tjänstemän och myndigheter som har makten att besluta om deras omgivning utgår ifrån. Upplevelsen av att prospekteringen och provborringarna i Skåne utgörs av en bristande demokratisk process, går in i vad Wanner benämner som den avpolitiserande processen av hållbarhetsfrågor (Wanner 2015:33). När beslut om mark och miljö tas med agendor om ”grön tillväxt” utifrån företagsintressen, och av statliga tjänstemän, upplever människor att sociala och politiska dimensioner kränks för värden av ekonomisk rationalisering (ibid.) Vidare är känslan av att vara maktlös i ett omfattande fält av politik, byråkrati och maktkamp påtaglig hos de berörda markägare jag talat med:

”Sen är det som med min man när han blir uppgiven så säger han att ’det är en jävla kommuniststat, man har ingenting att säga till om’. Ibland känns det så ... lite uppgivet...” Marie

” - Man blir den lilla människan som brottas med stora makter?”

”Ja .. ja ... Precis” Marie (Intervju, 25 mars 2020)

Marie och hennes man är lantbrukare, och marken de bott på i 25 år ingår i det inmutade området där Scandivanadium vill provborra. Marie berättar hur det känns för henne och hennes man som att bo i en kommunistisk stat när beslut om ens egen mark kan tas över ens huvuden, och där staten har laglig rätt att expropriera ens mark och göra intrång i ens hem. I den nuvarande konflikten om Scandivanadiums undersökningstillstånd på den skånska landsbygden, så är det inte svenska staten självt som kliver in på människors tomt, utan de ger tillstånd till ett vinstdrivande bolag, finansierat av aktieägande investerare, att göra det. Den svenska gruvpolitiken bemyndigar på så sätt transnationella företag att nyttja mark i svenska medborgares ägor för egen kapitalvinning, en logik som ingår i den nyliberala statliga struktureringen av ekonomin som möjliggjort den globala gruvindustrin (Camba 2016:74). Den svenska gruvpolitiken är på så sätt inte utformad utefter kommunistiska principer, men utifrån det liberalkapitalistiska paradigm som styr den globala gruvindustrin idag. Jag förstår dock Marie som att det hon vill ge uttryck för är känslan av maktlöshet, bristen på trygghet och en skadad tillit gentemot den svenska staten.

En brist på tillit för den svenska staten, brist på trygghet och en känsla av brist på demokrati är centrala upplevelser av konflikten för de jag talat med. Demokrati för mina informanter förstås inte heller enbart som ett politiskt system, utan som upplevelsen av att vara medskapare till sin egen sociala och politiska miljö, att ha inflytande över sin egen tillvaro och en inre sfär av makt över sin existens.

”Det kanske du har tagit del av också - att svenska staten har lämnat en halv miljon till företaget som hjälp för att kunna ta reda på hur det här ska processas. Det har man ju haft jättesvårt att förstå: hur svenska staten kan vilja bevilja sådana summor” Eva
(Intervju, 3 april 2020)

Som många gruvprojekt och agendor inom ramen för hållbar utveckling har det berörda gruvföretaget i konflikten fått statligt ekonomiskt stöd. Informanterna förstår det finansiära stödet från den statliga myndigheten Vinnova som ingen egentlig vilja till att utveckla miljövänlig teknik för gruvbrytning, men som en symbolsumma för att signalera om vart den svenska staten står i konflikten, samt en varnande signal till de lokalpolitiker som offentligt motsatt sig Scandivanadiums undersökningstillstånd. Wanner beskriver konflikter som genereras av den upplevda kommersialiseringen av ens liv och omgivning, som att samhället står tvunget att försöka skydda sig mot företagets resursintressen i deras livsmiljöer genom att söka skydd och ansvar hos staten (Wanner 2015:25-26). När staten, som i konflikten, upplevs kränka detta skydd står de än mer blottade för det upplevda hotet. Den svenska staten har för informanterna på detta sätt inte fungerat som den motvikt till kapitalet, som informanterna behövt för skydd, utan har istället blivit till en förlängning av gruvbolagets intressen.

När människor upplever en sådan brist på tillit till rättsstaten så riskerar det att skapa missnöje och misstänksamhet gentemot det etablerade politiska systemet (Integrationsverket 2006:42). Patrik talade med mig om sådana risker som föreligger när människor upplever missnöje och bristande tillit till demokratiska processer. Han är orolig över att det kan bana väg för populism, då landsbygdens ökade upplevelse av att deras politiska röst förminskas främjar missnöjespolitiska aktörer att vinna mark. Upplevelsen av det bristande demokratiska personskapet och den försummade tilliten för motståndarna i konflikten, kan på detta sätt ge verkan i politiska dimensioner bortom den specifika konflikten. Provbörningarna och Scandivanadiums undersökningstillstånd bör därför inte förstås som isolerade händelser utförda i ett vakuum, men som skeenden inom en omgivande kontext den påverkar och skapar ringar på vattnet för.

Konfliktens terräng & det ojämlika handlingsutrymmet

Den politiska dimensionen i motståndet görs, som presenterat, möjlig genom reproduktionen av idealet om den västerländska moderna demokratin, där politiska beslut ska fattas utifrån ett allmänt intresse och folkets vilja, samt att staten ska agera utifrån rättsprinciper och skydda sina medborgares rättigheter. Nedan kommer jag att påvisa hur idealet om demokrati även konstruerat konfliktens handlingsutrymme, definierat aktörskapet och format en språkbarriär svår för invånarna att navigera.

De som har engagerat sig i rörelsen av motstånd mot provborrningarna, har gjort detta genom manifestationer och möten med kommunpolitiker, genom att starta föreningar och sätta upp plakat i områdena för att sprida kunskap och driva opinion. Terrängen där motståndet tar plats är på detta sätt genomsyrat av etablerade politiska handlingar och verktyg.

”Innan detta drog igång med skyltar och allt sådant, så har det ju varit mycket arbete med att överklaga Bergsstatens beslut, och det har varit beslut som kommit från kammarrätten i Växjö, beslut ifrån Länsstyrelsen Skåne, och det har varit beslut som tagits från Hörby kommun [...]. Det har varit ett ganska omfattande jobb - att hjälpa till dem som ville ha hjälp, samla oss på något sätt, vi har protestlistor, men också enat folk att skicka in överklagan från oss markägare här runtomkring” Eva (Intervju, 3 april, 2020)

Genom att terrängen för deltagandet inneslutits av en politisk inramning av överklagan, protestlistor och opinionsbildning har det reproducerat idéer om specifika politiska positioner. Informanternas förståelse av sig själva kommuniceras genom begrepp som svensk medborgare, skattebetalare och markägare, och där förståelsen av de övriga positionerna i konflikten kommuniceras som företag, rikspolitiker och lokalpolitiker.

”Utländska företag kommer hit och så tar dem inte hand om det som lämnas efter dem - så har dem ju gjort på andra ställen - och så får vi skattebetalare rensa upp rubbet” Gunnar (Intervju, 3 april 2020)

Dessa positioner blir på följande sätt definierande för det aktörskap som är tillgängligt i konflikten, och definierar på så sätt motståndarnas förståelse av såväl konflikten, sig själva, som de andra och sina egna handlingsutrymmen. Terrängen för konflikten har på så sätt präglats av den ojämlikhet till möjlighet att definiera avgränsningarna för dialog

som A. Camba diskuterat gällande gruvkonflikter. Han lyfter hur terrängen för konflikt om gruvor byggs utifrån en ojämlig tillgång till ekonomiska, politiska och juridiska resurser (Camba 2016:71). Han betonar hur tillgången till bland annat information, utbildning och förmågan att uttrycka sig fackspråkligt blir avgörande för människors möjlighet att påverka och bilda opposition i gruvkonflikt (ibid.). Möjligheten att föra sig juridiskt och byråkratiskt, som i detta fall att ha kunskap om överklagansprocessen och förmågan att författa överklagan till Bergsstaten på kvalificerat språk, blir till en arena där informanternas sociala, kulturella och ekonomiska kapital blir avgörande. Tillgången till skickliga juridiska ombud i den rättsliga process som nu inletts då markägare i Tomelilla motsatt sig Scandivanadiums undersökningstillstånd på deras mark, blir avgörande för huruvida deras vägran blir lyckad. En sådan tillgång till skickliga juridiska ombud är i sig bundet till människors ekonomiska kapital och huruvida de har de ekonomiska resurser som behövs för att bekosta sådana ombud i en rättsprocess.

”- Har det varit stor informationsspridning i bygden från kommunen gällande provborrningarna?”

”Nej, någon information från kommunens sida, politiker och dylikt, det skulle jag vilja säga har varit helt noll. Det ju varit vi som drivit på. Vi har ju snarare informerat politikerna, försökt få med dem och försökt få uttalanden från deras sida: 'vart står ni i denna fråga?'” Eva (Intervju, 3 april 2020)

Den politiska inramning som avgränsat motståndet har gjort mobilisering och kunskap till viktiga maktmedel, där politiska resurser blir kritiska för möjlighet till inflytande. Den upplevda bristen på information för människorna i bygden är vidare en central komponent i hur den politiska dimension genomsyrar konflikten, där kunskap och information blir ett maktmedel.

Det språkliga kapitalet är vidare något som informanterna beskriver som centralt för möjligheterna att röra sig inom terrängen för konflikten. I vårt samtal berättar Patrik om att Scandivanadium skickat ut information och brev till människorna i de berörda områdena skrivna på avancerad engelska. Detta omöjliggjorde för många av de berörda att kunna ta till sig informationen och förstå vad det betydde. På mötena som lokalinvánarna haft med företaget har de använt sig av tolk då de enbart talar engelska. Marie återger hur markägarna försökt få ha med sig en oberoende tolk till dessa möten, vilket de inte fått. Språket har på sätt format ett maktutövande, där möjligheten till att tala god engelska avgjort huruvida du kunnat ta till dig information. Den språkliga barriären

har på detta sätt konstruerat en kunskapshierarki, där information och kunskap för lokalinvånarna i mötet med Scandivanadium blir tillgängligt på de sätt företaget ordnar och definierar.

5 Världsmarknaden klampar in i den svenska trädgården

Idéer om svenskhet, en svensk gemenskap och ett utländskt främlingsskap, reproduceras i konflikten. Motståndets förståelse av sig själva som ett svenskt *vi*, formar en stark känsla av företaget som ett främmande *dem*. Nedan presenteras hur dessa idéer formas, och hur de genererar en särskild förståelse av företaget som säljare med oärliga intressen.

Exploateringen av ett nationellt vi

”Dem går ut i media och påstår att det är så klimatsmart och att det är så grönt och så, men de är säljare. De pratar för sin sak. Jag har inget som helst förtroende för dem. De är inte intresserade av vår överlevnad, de är intresserade av att sälja den här grejen” Marie (Intervju, 25 mars 2020)

”De här två killarna som är här nere [Scandivanadiums VD:ar], de tjänar ju pengar varje dag på det dem har mutat in. De får pengar via investerarna som sitter i Australien och betalar in det. Och det gäller att hålla de aktieägarna på gott humör så att de betalar in så mycket som möjligt” Gunnar (Intervju, 3 april 2020)

Jerry K. Jacka har diskuterat hur nutida mineralutvinning står för en central aspekt av människors växande känsla av att deras liv mer och mer formas av kapitalistisk logik. Han påvisar hur mineralutvinningen omformar allt fler mänskliga livsmiljöer utefter en kommersialiserad relation till miljön (Jacka 2018:66). Det är sådan kommersialisering och varufiering av livet som informanterna beskriver. Samtliga har en obefintlig tillit till företaget, något som genomsyrade intervjuerna, där man förstod företaget och dess VD:ar som säljare med oärliga intressen.

I våra samtal nämner även informanterna upprepade gånger att företaget inte är svenskt, att ägarna är från Storbritannien och Australien och att företaget bekostas av australienska aktieägare. Det framkommer att det är upprörande för samtliga informanter att minerallagen är uppbyggd på så sätt att den främjar utländska bolag att prospektera i

Sverige: de ifrågasätter huruvida ett utländskt företag skulle använda svensk arbetskraft och de menar att vinsterna från gruvorna kommer att gå till företaget och aktieägarna, inte till den svenska staten eller de svenska markägarna. Patrik säger att lagen lockar hit riskkapital, men att riskerna dumpas här i Sverige och att det är den svenska naturen som utsätts. Flera av informanterna påtalar hur man inte har insyn i ett utländskt företag på samma sätt som i ett svenskt, och att det påverkar den transparens som är nödvändig för att man ska ha möjlighet att hålla företag ansvariga för att de uppfyller sina skyldigheter gentemot de svenska invånarna och den svenska marken.

Att företaget inte är svenskt skapar en initial misstanke och misstro, där Scandivanadium och deras intressen av gruvor i Skåne uppfattas som än mer utpräglat främmande och inkräktande – inte bara på den egna individens mark, men på *svensk* mark. Att företaget inte är svenskt gör deras intressen av den svenska marken misstänksam och de blir till främlingar som snokar i ens bakgård. På detta sätt återskapas idéer om svenskhet och Sverige i konflikten.

De förstår vidare det som att den svenska marken blir till kapital på en världsmarknad som rinner iväg från de gemensamma svenska händerna, skattebetalarna och det nationellt bundna ”vi”et. Informanterna uttrycker att ifall pengarna gått till svenska staten så hade det känts bättre för då hade det åtminstone gått till det allmänna bästa, till välfärden och ett svenskt intresse vi delar med våra grannar – nu går pengarna till människor bortom nationalstatens gemensamma intressen, och förstör den svenska marken utan att gynna svenska skattebetalare. Informanterna står misstänksamma till hur detta företag som är utomstående och inte inkluderat i det nationella ”vi”et skulle ha genuina intressen av att göra det bästa för Sverige, leva upp till sina skyldigheter gentemot svenska skattebetalare och värna den svenska miljön. Jag menar därför att förståelsen av företaget som utländskt och främmande, blir till en central upplevelse för informanterna, där känslan av att det nationalstatligt svenska och idéer om folkets gemensamma kränks.

6 ”Det är inte grönt att förstöra naturen för att rädda den”

Motståndet mot Scandivanadiums argument om gruvorna som gröna och som viktiga i arbetet med en hållbar framtid för miljön är oerhört mångfacetterat och fångar orosmoment som sträcker sig över tid och rum; det är frågor om nutid, om de kommande åren under vår livstid och om den framtid som lämnas kvar till nästa generationer när vi är borta; det är frågor om bygden och den närliggande trakten, men även om Sverige och om hela vår planet.

Faror här och nu

”Låt oss säga att om nu det enda rätta för miljöteknik är att få fram vanadinet för att göra batterier, så handlar det ju inte om att säga 'ja det är okej att ta fram det men kom bara inte och bryt här'. För det finns så stora miljökonsekvenser av detta oavsett vart man gör det. Så det känns inte rätt att säga att det är okej att göra det någon annanstans heller” Eva (Intervju, 3 april 2020)

För Eva är miljökonsekvenserna av gruvbrytning en källa till stor oro i konflikten, och de faror och risker för natur och människor som samtliga informanter talar om omfattar ett stort spektrum av osäkerheter. De lyfter de potentiella riskerna med att bryta i alunskiffer som innehåller höga halter av uran och kerogen, ämnen som för med sig stor risk av att göra miljön obrukbar om de inte hanteras på rätt sätt. Riskerna med att frigöra radioaktiva ämnen som nu ligger bundna långt ner i marken i damm och luften är påfrestande orosmoment, där växter och grödor kan komma att ta upp radioaktivitet och människor bli sjuka. Att farliga ämnen lakas ut i vattnet är vidare ett stort orosmoment då det kan förorena grundvattnet och göra dricksvatten i stora delar av Skåne fördärvat. Gunnar och Eva betonar hur en gruva i Lyby skulle kunna komma att påverka den närliggande Ringsjön, som i sin tur är en av vattenreservatorerna för bland annat Lund och Malmö. De betonar just hur stort omfång av människor som skulle drabbas om vattnet förorenas.

”Jag är mest orolig för vårt vatten. Grundvattnet .. det fördärvar ju det, och det är förödande. Det är förödande. Då kan vi inte dricka vatten. Det funkar inte. Rent vatten är det viktigaste vi har” Gunnar (Intervju, 3 april 2020)

De fortsätter att betona just all den miljöpåverkan som en gruva skulle innebära innan omvandlingen av vanadinet och framställningen av hållbara batterier är uppnått. De menar att argumenten som framhåller det miljövänliga i gruvdrift, baserar det på metallerna och mineralerna som utvinns och deras användning i fossilfri energi – men försummar vägen dit. De lyfter istället gruvdriftens omedelbara inverkan på miljön som en fullkomligt central del i hur vi bör förstå gruvor och deras plats i diskussioner om hållbarhet och det gröna. De talar om ingreppen på jorden, energiförbrukningen av att utvinna vanadinet som gruvverksamheten kräver i krossandet och uppvärmningen av alunskiffer, transporten av fyndigheterna, omhändertagandet av avfallet, återställningen av jordbruket, distribueringen till batteritillverkare och framställningen av batterierna.

”Miljön är inget som kan räddas genom att förstöra den” Patrik (Intervju, 31 mars 2020)

Detta perspektiv i motståndet skildrar således Scandivanadiums bild av gruvor som gröna som baserade på en abstrakt framställning av miljövänlighet, där det goda för miljön blir fränkopplat den direkta påverkan på natur, mark, vatten och människor. Med Marshalls begreppsapparat kring ontologisk alienation, som uppstår när vi försöker konstruera en abstrakt idealbild fränkopplad människors upplevda natur, kan vi förstå denna del av motståndet som att försöka motverka en ontologisk alienering (Marshall 2016:48). Vidare menar Marshall att en sådan ontologisk alienering från miljön sannolikt intensifieras inför exploatering av miljö, då rörelsen av att legitimera direkta ingrepp i naturen kräver abstrakta ideal om framtida utopi (ibid.). Utifrån detta kan vi förstå Scandivanadiums framställning av gruvor som gröna i den framtida visionen om att ”Skåne har potential att förse världen med en av de batterimetaller som behövs för klimatomställningen” (SVT 2) som grundat i ett sådant behov av ontologisk alienering. Informanterna påtalar den dissonans, eller ontologiska alienering, som förståelsen av miljövänlighet grundad i stora framtida mål genererar då naturen i den sortens framtida abstraktion blir till en resurs fränkopplad oss människor och dess inverkan i nutid. De utmanar bilden av energiproduktion som hållbar bara den är fossilfri, där framställningen av sådan energi och dess påfrestning på naturen blir av betydelse för huruvida det bör förstås som grönt.

Den skånska åkermarken & en sårbar svensk matförsörjning

En aspekt av motståndet konstruerar även den specifika platsen som särskilt olämplig för gruvdrift, då marken redan brukas för livsmedel. De inmutade områdena består av stora delar åkermark, näringsrik matjord och lantbruk, och är därför särskilt viktiga att skydda mot exploatering då de utgör en viktig del av Sveriges livsmedelsproduktion. Rädslan är dels att lantbruksjord tas ur produktion och hindrar den kultivering som behövs för jordbruksmark, men även att utvinningen och dagbrotten av vanadin skulle påverka jorden, dess specifika ekosystem och bördigheten:

”Lägger man den här jorden på hög så tar det väldigt kort tid för den att bli steril inuti. Det blir alltså ytskiktet som funkar och sen går den inte att använda som matjord, eller så går den går att användas men den kommer aldrig att komma upp i den produktion som vi hade innan” Bengt (Intervju, 30 mars 2020)

Bengt talar om hur Scandivanadium hade påvisat återställningar av jord efter gruvor i Australien och USA, men att detta handlade om helt andra marker och jordar än de som skulle drabbas i Skåne. Bengt berättar att de berörda områdena här är betesmarker, gräsmarker, jord som utgörs av lera, både mellanlera, lätt lera och tung lera – än annan jord att hantera än slätter och sandjordar. På så sätt lyfts återigen det konkreta som motstånd till det abstrakta, där den lokala förståelsen för marken och kunskap om skånska jordens specificitet ställs i kontrast till Scandivanadiums förankring i abstrakta idéer om mark långt borta.

Marken förstår man därför inte som en resurs som kan nyttjas och brukas utan att påverkas och skapa långsida konsekvenser. Man talar om de specifika ekosystem som är på plats som upprätthåller bördighet i den skånska marken och gör att livsmedelsproduktionen kan vara så omfattande på en relativt liten yta. Att störa lantbrukarna i deras sätt att ansvara för och bruka jorden, är att störa ekosystemet i marken – ett ekosystem människan inte står utanför. Ett fungerande ekosystem och bördig jord är i sin tur för markägarna en förutsättning för att kunna livnära sig, leva på det sätt de lever och behålla sina uppehållen som såväl djurbönder som jordbrukare.

Flera av informanterna tar även upp den rådande coronaepidemin i våra samtal och talar just om hur detta lagt ett förstoringsglas på vikten av svenskt lantbruk, där självförsörjning och möjligheten att mata landets invånare blir essentiellt för överlevnad.

Pandemin har synliggjort de sårbara länkarna i samhället och den bristande självförsörjningen i Sverige. Energiproduktion ställs på detta sätt mot livsmedelsproduktion och koncentrerar konflikten om vad människans behov faktiskt är och den mångsidighet som ryms i vad en hållbar framtid för oss på jorden måste innebära. Det påminner om Hammond och Wards argument om att hållbarhet inte kan konceptualiseras utefter en enda tankelinje, då de ekosystem av djur, växter och människor existerar i multipla beroendesystem (Hammond & Ward 2016:166-167). Att prata om grön omställning i singular är därför inte möjligt, utan kräver skilda mångfacetterade förståelser för de behov som behöver mötas i en hållbar framtid (ibid.).

Myten om vanadinet

Den upplevda lokala realiteten och närvarande miljön, naturen här och nu, blir för de engagerade i motståndet av avgörande betydelse för hur de förstår miljövänlighet och hur ansvaret för miljön bör utformas. Vidare har det inmutade området särskild betydelse av att skyddas för informanterna, i dess egenskap av åkermark och lantbruk, av bördig och näringsrik jord, som förser människor med grönsaker, spannmål och kött. Hur informanterna förstår vanadinet, metallen nere i jorden som Scandivanadium vill utvinna, är vidare en del av den helhet som formar motståndet mot idén om gruvor som gröna.

Rörelsen av motstånd motsätter sig vanadinet förmåga att skapa miljövänlig energiförsörjning och dess potential av att spela en avgörande roll i en global grön omställning. De ifrågasätter legitimiteten i påståendet av att vanadin skulle utgöra en viktig del i industrin av hållbar energi: de framhåller att det är en metall som främst används till legering av stål i sådant som skyskrapor, stålindustri och vapen. Att vanadinet från den skånska jorden skulle användas till energisnåla batterier finns det ingen garanti om, utan det utvunna vanadinet skulle bli till en produkt som hamnar på världsmarknaden och säljas utefter högsta bud. Den kritiska hållningen till idén om vanadinet som grön energikälla stärks av ovissheten kring huruvida vanadinet som skulle brytas i Skåne skulle hamna i energilagrande batterier eller som legering på vapen.

” - De som är för den här brytningen talar om vikten av att vi bryter vanadin här i Sverige istället för att importera det från länder där arbetsförhållanden och miljölagar skiljer sig från de svenska, hur tänker ni kring det?”

”Det kan jag förstå. Men jag läste en artikel, det är mer än ett år sen, om att på

LKAB:s slagghögar där ligger vanadin så vi skulle klara hela Europas försörjning i många år. Vi kan väl ta vara på det först innan vi gör nya ingrepp i vår natur. Vi ska ju återvinna allt annat, så då kan vi väl återvinna det, så slipper det ligga och läcka”
Gunnar (Intervju, 3 april 2020)

”Sverige kan vara självförsörjande på detta, det handlar bara om att du ska utvinna det. Men jag förstår att gruvbolagen, ja, att de kommer ju inte i närheten av de slagghögarna hos LKAB” Eva (Intervju, 3 april 2020)

Vid sidan av detta framhålls även hur det finns möjlighet att utvinna vanadin utan att bryta den i oljeskiffer. Vanadin tas upp ur marken som restprodukt i stålindustrins gruvor, och de menar att vi bör nyttja och tillgodogöra oss allt detta vanadin som slängs – istället för att bryta på nya områden.

”Personligen tror jag inte att batterier till bilar är någon framtid, vi har inte el så vi klarar oss idag. Vi måste hitta på något annat” Gunnar (Intervju, 3 april 2020)

I våra samtal framhåller de även möjligheten till alternativa energikällor. De betonar att lagring av sol- eller vindgenererad energi i vanadin inte är de enda alternativen i skapandet av en energiproduktion med låga fossila koldioxidutsläpp, och vill beskriva en större palett av energislag. Bio-energi från växtriket, såsom dieselproduktion av tallolja som är en restprodukt från den svenska skogsindustrin, samt vätgas som drivmedel för bilar är alternativ som framhålls.

”Coronaviruset har ju visat att det är bra att dra ner på vissa saker. I Venedig så har det varit så grönt, fint och klart nu. Och det hade varit delfiner i det vattnet för många år sen, men dem har inte velat vara där för vattnet varit så skitigt. Nu har dem börjat se delfinerna där igen! Och luften är mycket renare på många många ställen på grund av minskningen i trafiken .. och av flyget inte minst” Eva (Intervju, 3 april 2020)

”Västvärldens människor är ju så bortskämda, de vill ju inte backa på sin utveckling”
Marie (Intervju, 25 mars 2020)

I alla samtalen förekommer även en särskild förståelse av energiproduktion, ett synsätt som innebär att produktionen kanske inte bör öka, utvecklas och förnyas – utan snarare minskas. På detta sätt framhåller de en mängd utmaningar för vanadinets plats i grön framtid. Gunnar talar om hur omstruktureringen av all världens bilar till el-bilar i sig skulle innebära en sådan påfrestande energiförbrukande omstrukturering, att det inte är

en möjlig tanke för vår utveckling. Eva och Marie lyfter hur västvärldens människor rör sig, förbrukar energi och utvecklar industrier som det som är orsaken till de hot för miljö och människor vi idag upplever. Patrik betonar hur en gruva på lantbruksmark skulle negativt påverka möjligheterna till närodlat genom att öka behoven av import och långa transporter av livsmedel. På dessa sätt förstår de öppningen av en gruva och utvinningen av vanadinet som sammanflätat med verkningar och hot för miljön bortom det specifika vanadinet och den lokala gruvan, till förståelser av energiproduktion, transporter och ett västerländskt utvecklingsparadigm som frammanar tillväxt. Provbörningarna, idén om gröna gruvor och utvinningen av vanadin i Skåne blir på så sätt till representationer bortom den enbart lokala påverkan, till idéer om global miljöpåverkan och ekonomiska samhällsstrukturer.

7 Påfrestningen

Konflikten har förändrat mina informanters liv: det har påverkat hur de rör sig i samhället, vad de lägger tid på, deras politiska engagemang, deras intressen och deras relation till grannarna. Det har påverkat hur de mår och deras personliga upplevelser, men även gjort dem till delar av en gemenskap som formar närhet, så väl som skyldigheter och risker.

”Det är allt för oss”

”Som lantbrukare är det ännu mer otrevligt, för som vi säger det är vårt hem, det är vårt arv, det är vårt arbete, alltså det är allt för oss” Marie (Intervju, 25 mars 2020)

I alla mina samtal har personliga, sociala och emotionella dimensioner sipprat fram, där de som bor i eller har koppling till de berörda områdena drabbas av känslomässig påfrestning. Marie återger hur marken är en del av deras arv och har betydelser som sträcker sig över hela deras varande och Eva berättar om rädslan för att landskapsbilden kommer att förändras och att omgivningen aldrig igen skulle komma att se ut som den gör. Patrik berättar hur han engagerat sig i motståndet mot gruvan då hans mamma har sommarhus i det berörda området, och hur han spenderat stora delar av sin barndom på platsen och har starka minnen kopplade till omgivningen.

”Hur ersätter du ett träd som är 100 år gammalt eller en kyrka som stått där i generationer? Att återställa är inte samma sak som att bevara. Det återställda kan aldrig vara vad det var” Patrik (Intervju, 31 mars 2020)

Som Patrik uttrycker är landskapet, såväl träden som byggnaderna som står på marken, något oersättligt för informanterna. Området blir på detta sätt något de har betydelsefulla relationer till, minnen med, är fästa vid och känner sig bundna till. Omgivningen och varandet på platsen som den är får även betydelse genom familjers arv, som en del av ens egen identitet och varandet genom tiderna. Jill Nash benämner en sådan relation till landet, till marken, som att den bär koderna till människornas historia och identitet, och är källan till trygghet (Nash 1993:17-18). Det är denna speciella kod till varandet som

marken verkar bära för mina informanter, där den meningsfulla relationen till omgivningen sträcker sig över tid och rum. Deras trygghet är invävd med marken, såväl ekonomisk som social, där marken möjliggör deras levebröd som deras möjlighet att bära vidare sitt arv och upprätthålla sin identitet.

”Vi är sex stycken fastighetsägare här som är drabbade nu, och jag tror inte att det är någon av oss som mår särskilt bra. Men det är det aldrig någon som frågar om heller”
Marie (Intervju, 25 mars 2020).

Denna relation till marken och omgivningen som bärande av deras identitet, känslan av hem och deras samvarande, står hotat av undersökningstillstånden. Eva säger att hon inte orkar tänka på konflikten varje dag för då skulle hon bli knäpp, och Marie återger hur hon och de andra fastighetsägarna mår dåligt av ovissheten kring vad som kommer hända. Provbörningarna på deras mark blir på detta sätt till upplevda känslor av ångest, oro och ovisshet; och ingreppen på deras mark blir till ingrepp på deras minnen, deras arv och deras identitet.

Att stå enade och att splittras

” - Har ni mycket kontakt med de andra fastighetsägarna som påverkats?”
”Vi är jättetighta. Det var vi väl inte särskilt innan, eller ja vanlig mänsklig grannsämja, men nu är vi jättetighta” Marie (Intervju, 25 mars 2020)

Betydelsen av stå enade och kämpa mot samma mål är kännbar. Det är en närhet och upplevelse av gemenskap som formats, men det är en gemenskap som ställer krav på beteende och åsikter, och etablerar normen över hur en bör uppträda i konflikten. I Lyby har en markägare godkänt probörningar på sin mark, samtidigt som samtliga andra markägare i Lyby motsatt sig borringarna samt alla berörda markägare på Österlen. Det är en skrämad känsla av samhörighet i bygden, som skiljer sig från bundsförvantskapet som ovan beskrivs av Marie som bor på Österlen.

Beslutet markägaren tog att godkänna probörning på sin mark förstår man på så sätt inte som ett beslut som rör ens egna, utan som ett beslut som angår samtliga i bygden och som påverkar bortanför markägarens egna markgränser.

”Vi själva tar nog fart och gör saker och ting om det blir mer aktuellt i Österlen delen, för att stödja dem. För vi har fått stort stöd från dem, de har varit här och närvarat på protester. Då känner vi lojalitet och ansvar” Eva (Intervju, 3 april 2020)

Som Eva beskriver, förstår de konflikten som en angelägenhet som sträcker sig över markgränser, bygder och områden. Hur man bör agera i konflikten blir ett gemenskapens beslut, där man har skyldigheter gentemot varandra att agera tillsammans. Att Scandivanadium provborrat i Lyby men ingen annanstans i Skåne, förstår man just som att det finns en kraftfull styrka i att stå enade som bygd och som grannar, med baksidan av att det är en förödande svaghet i att vara skingrade. Hotet om splittring och håll i gemenskapen blir därför en påtaglig dimension av att stå enade. Medvetenheten om täta bygder som splittrats och samhällen som slitits av yttre påfrestningar och konflikter är märkbar. Det har skapat oro och emotionella slitningar hos människor, även planterat en misstro mellan grannar och ortsbor där gruvbolaget kan sätta kilar mellan människorna.

”Vi har ju velat träffa dem på markägarmöten, och dem har möjligtvis velat träffa markägarna enskilt men dem vill inte samla ... dem vill inte träffa dem i en trupp. Vilket vi tycker är väldigt beklagligt” Bengt (Intervju, 30 mars 2020)

Det är en påtaglig upplevelse för samtliga att företaget försöker splittra markägarna och bygderna. De har vid flertalet tillfällen vägrat att träffa dem i grupp, men gått med på att träffa ortsborna en och en. Eva och Gunnar berättar om hur de fått brev av Scandivanadium där de var välkomna på informationsmöte. Snabbt hade det uppdagats att valet av personer som var välkomna var slumpartat, där flertalet människor i nejden och markägare inte hade fått brev. De hade också informerats om att de inte kunde ta med någon för att det inte fick plats för det, och att mötet skulle hållas i en nybyggd stuga på mark tillhörande markägaren som godkänt provborringarna. De beskriver en stark frustration, där grannar känt sig upprörda över att inte få komma till ett informationsmöte om den konflikt som rör deras trakt och hem. Eva och Gunnar beskriver hur de blev irriterade över att bolaget hänsynslöst tog sig makten att välja vilka de ville informera, och vilka som inte skulle få del av informationen. Att samlingen skulle ske på mark tillhörande markägaren som godkänt provborringarna, blev en uppvisning av deras svaghet. Den gemenskap de upplever står därför under konstant hot, och själva kraften som bundit dem samman, är det som också riskerar att slita isär dem.

8 Slutdiskussion

Motståndet mot gruvplanerna har skapats för att försöka stoppa öppnandet av ett dagbrott i den skånska landsbygden, och det har genererat idéer konstituerande för mina informanternas förståelse av sig själva som av naturen, miljöhot och deras lokalsamhälle. Genom att försöka fånga navet av konflikten och grundstenarna i motståndet för invånarna i Skåne, har jag velat belysa den mångfacetterade relation som existerar till omgivningen; en relation som gör Scandivanadiums undersökningstillstånd och ansökan om provborringar bärande av mening bortanför de horisonter av ekonomiska processer, juridiska frågor och teknologisk effektivisering som så ofta lyfts i dessa sammanhang. De utsiktspunkter som möjliggjort ansökningarna och godkännandet av undersökningstillstånden för provborringarna hotar, och står på så sätt i konflikt med, den förståelse de skånska invånarna som engagerat sig i motståndet har av den mark de lever på, de åkrar de omges av, vattnet de dricker och luften de andas.

Jag har under studiens gång påvisat hur normer om demokrati fungerar som fundament för förandet av motståndet, där de genom en förståelse av sig själva som politiska varelser och som medborgare konstruerat ett politiskt motstånd bestående av namninsamlingar, lobbyism, möten med politiker och lokalinvånare. De upplever ett tappat förtroende för den svenska staten och det politiska systemet, där godkännandet från Bergsstaten till Scandivanadium att provborra på deras mark, blivit till en upplevelse av den politiska makten som nyckfull och exploaterande. Denna upplevelse av tappat förtroende till etablerade politiska institutioner och aktörer har jag framfört som ett demokratiskt problem där en sådan tappad tillit för politiken leder till upplevelser av ett förlorat demokratiskt personskap.

Utifrån A. Cambas (2016) diskussion om hur terrängen för motstånd och stridighet i gruvkonflikter konstruerar smala och ojämlika handlingsutrymmen för invånare, har jag vidare tolkat rörelsen av motstånd som begränsade av en etablerad politisk terräng. Det sociala och ekonomiska kapitalet blir avgörande för motståndet då de är bundna till rättsprocesser och tillgång av juridiska ombud, till skrivandet av överklagan och kontakt med statliga myndigheter, till förmågan att ta till sig information på avancerat fackspråk

samt avancerad engelska. Språkbarriärer och ekonomiska resurser har på så sätt format de hierarkier som motståndet trängs in i.

Förståelsen av gruvbolaget i konflikten har vidare (re)producerat idéer om svenskhet och om en svensk nationell gemenskap, där mina informanter förstår jorden och naturen som svensk, och sig själva som svenska medborgare och svenska skattebetalare. Det formar ett särskilt sorts *vi* där gruvbolaget, som utländskt, blir till inkräktare med främmande intressen, på såväl markägarnas tomter som på svensk mark. Denna förståelse av gruvbolaget som utanför en nationell svensk gemenskap har i sin tur genererat förståelsen av dem som oärliga, som säljare, som bärande av falska intressen och lögnaktiga. Hur denna koppling tett sig, och hur idéer om nationalitet genererat förståelsen av bolaget som oärliga säljare enbart intresserade av ekonomisk vinning, framför exempelvis kritik mot kapitalism eller företagsintressen, är vidare en företeelse det teoretiska ramverket inte kunnat förklara eller bidra med analytiskt grepp om. Jag ser det som ett område särskilt relevant för vidare forskning.

Fortsättningsvis har jag lyft hur deras förståelse av gruvor som förstörande för natur och miljö, som riskfyllt för människors och växters hälsa, format deras motstånd mot idéer om att gruvnäringen kan vara grön. Informanterna betonar vikten av att skydda åkermarken och dess ekosystem, samt den inhemska livsmedelsproduktionens viktiga plats i en hållbar framtid. Det är en förståelse för hållbarhet som breddar perspektivet på vad en hållbar framtid måste förhålla sig till, där hållbarhet inte enbart kan formuleras utifrån idéer om energiproduktion, utan även sådant som livsmedelsproduktion och människors relation till marker. Det belyser Hammond och Wards (2016) teoretisering kring hur miljöhot inte kan konceptualiseras som ett enda universellt hot, utan som mångskiftande problem och åtskilliga sorters faror som kräver en mångfald av förståelser. Det är utifrån en sådan teoretisering Leach och Fairhead (2002) betonar vikten av att skilda livsmiljöer och samhällen kommer till tals i frågor om miljö, då vi måste demokratisera förståelsen för vad som utgör miljöfaror för olika människor, vilket jag genom studiens gång önskar ha bidragit till genom att belysa de relationer mina informanter har till miljön.

Slutligen har konflikten påverkat upplevelsen av lokalsamhället och av deras närtrakt. Det har frammanat en stark relation till marken, såväl som en gemenskap där de hjälper varandra och står bundna till ömsesidiga mål. Gemenskapen bygger på en konstruktion av ett starkt *vi* och *dem*, där de utanför gemenskapen hotar styrkan i

kollektivet och skapar en risk för splittring och friktion. En sådan splittring, och försvagning av kollektivet, upplever de att företaget arbetar för att frammana.

Vad samtliga informanter ger uttryck för är att det inte finns enkla kategoriseringar och statiska gränslinjer i relationen mellan människor och natur, utan att relationerna mellan människa, natur och miljö består av en komplex uppsättning fara och skönhet, livsnödvändighet och risk, kärlek och rädsla. Landskapsbilder och utsikt, åkermark och livsmedel, känsliga ekosystem – allt binds ihop med rädslan för förorenat vatten, toxiska ämnen i marken och radioaktivitet. Deras motstånd belyser hur vi är en del av vår värld och inte frånkopplad den, där naturen och miljön inte representerar en enkel uppsättning av kvalitéer, utan vars komponenter är beroende av relationen till oss människor, hur vi handlar och behandlar, hur vi tar vara på och hur vi slänger. Genom Marshalls (2016) begreppsapparat om ontologisk alienation, som en relation till miljön som skapas för människor när vi försummar naturvärldars komplexitet och istället konstruerar abstrakta idealbilder över miljön som harmonisk och frånkopplad människors upplevda natur – har jag argumenterar för hur rörelsen av motståndet motverkar en sådan ontologisk alienation, genom att de belyser att det inte är en harmonisk värld, utan en värld fylld av konflikt, av risk, av produktion och återvinning, av åkrar som håller oss vid liv genom att ge mat och berggrunder laddade med livsfarlig radioaktivitet, av konflikt mellan energiproduktion och livsmedelsproduktion – allt på samma gång.

I mötet med gruvbolagets abstrakta visioner om en global grön energiomställning, lyfter informanterna *sin* verklighet, i vilken jorden är en del av en komplex struktur vi inte kan gräva i utan att skapa betydande konsekvenser. Hur vi hanterar naturen kommer att påverka den, förändra den, skapa konsekvenser, och påverka oss människor. På detta sätt verkar de för en slags ontologisk icke-alienation, där miljön inte abstraheras till en materialet vi kan nyttja för framtida mål, då vi lever i den här och nu. Ett dagbrott på Österlen och i Hörby blir därför inte bara till utvunnen vanadin som kan användas i hållbara batterier, utan till steril matjord, till håligheter i landskap, till personlig ångest och en överhängande fara över relationer, till förändrade livspremissor i bygderna, till risker för uppluckring av radioaktiva ämnen och förorenat grundvatten, till tappat förtroende för demokratiska processer och politisk frustration.

9 Referenser

- Andersson, Daniel & Coppélie Cocq 2016. ”Från kolonisation till gruvexploatering: nyttoperspektiv på naturen i S pmi förr och nu”. Kulturella Perspektiv, vol 1, nr 25, 42-49
- Ballard Chris & Glenn Banks 2003. ”Resource wars: the anthropology of mining”. Annual Review of Anthropology, vol 32, 287–313
- Camba, Alvin A 2016. ”Philippine Mining Capitalism: The Changing Terrains of Struggle in the Neoliberal Mining Regime”. Austrian Journal of South-East Asian Studies, vol 9, nr 1, 71-88
- Davies, Charlotte Aull 2008. Reflexive Ethnography: A Guide to Researching Selves and Others, 2 uppl. Oxon: Routledge
- DN = Dagens Nyheter's webbplats, ”Fler gruvor måste öppna i Sverige f r klimatets skull”. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.dn.se/debatt/fler-gruvor-maste-oppna-i-sverige-for-klimatets-skull/>. Hämtdatum: 2020-04-22
- Etikprövningsmyndigheten = Etikprövningsmyndighetens webbplats, ”Vad säger lagen?”. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://etikprovningensmyndigheten.se/for-forskare/vad-sager-lagen/>. Hämtdatum: 2020-05-25
- Fairhead, James & Melissa Leach 2002. ”Anthropology, Culture, and Environment” i Jeremy MacClancy (red.) Exotic No More. Chicago: Chicago University Press
- Fangen, Katrine 2005. Deltagande Observation. Deltagande Observasjon.  vers. Harald Nordli. Malmö: Liber
- Gilberthorpe, Emma & Dinah Rajak 2017. ”The Anthropology of Extraction: Critical Perspectives on the Resource Curse”. The Journal of Development Studies, vol 53, nr 2, 186-204
- Hammond, Marit och Hugh Ward 2016. ”Sustainability Governance in a Democratic Anthropocene: The arts as key to deliberative citizen engagement” i Jonathan Paul Marshall et al (red.) Environmental Change and the World's Futures: Ecologies, ontologies and mythologies. Oxon: Routledge

- Harnesk, David – Mine Islar & Sofia Persson 2017. “What local people? Examining the Gállok mining conflict and the rights of the Sámi population in terms of justice and power”. *Geoforum*, vol 86, 20-29
- HD = Helsingborg Dagblads webbplats, ”Sverige kan bli ett föregångsland när det gäller miljövänlig utvinning av attraktiva mineraler.” [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.hd.se/2019-03-11/sverige-kan-bli-ett-foregangsland-nar-det-galler-miljovanlig-utvinning-av-attraktiva-mineraler>. Hämtdatum: 2020-04-20
- Howell, Signe 2014. “Divide and Rule: Nature and Society in a Global Forest Programme” i Kirsten Hastrup (red.) *Anthropology and Nature*. NY: Routledge
- Ingold, Tim 2014. “Designing Environments for Life” i Kirsten Hastrup (red.) *Anthropology and Nature*. NY: Routledge
- Integrationsverket 2006. “Populism och främlingsmisstro – Sverige i Europa”. Integrationsverkets skriftserie VI. Norrköping: Elanders AB
- Jacka, Jerry K 2018. ”The Anthropology of Mining: The Social and Environmental Impacts of Resource Extraction in the Mineral Age”. *Annual Review of Anthropology*, vol. 47, 61–77
- LTU = Luleå Universitets webbplats, “Gruvornas roll i omställningen till ett hållbart samhälle”. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.ltu.se/ltu/Universitetet-presenterar-i-Skelleftea/Gruvornas-roll-i-omstallningen-till-ett-hallbart-samhalle-1.182279>. Hämtdatum: 2020-04-20
- Marshall, Jonathan Paul 2016. *Ecological complexity and the ethics of disorder* i Linda H. Connor et al (red.) *Environmental change and the world's futures: ecologies, ontologies and mythologies*. Oxon: Routledge
- Metaller & Gruvor = Metaller och gruvors webbplats, “Glädjande att gruvindustrin tar täten i den gröna omställningen” [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.metallerochgruvor.se/20191021/6323/gladjande-att-gruvindustrin-tar-taten-i-den-grona-omstallningen>. Hämtdatum: 2020-04-20
- Metaller & Gruvor 2 = Metaller och gruvors webbplats, “Batteri som kan laddas oändligt”. [Elektronisk] Tillgängligt: <https://www.metallerochgruvor.se/20190803/5050/batteri-som-kan-laddas-oandligt>. Hämtdatum: 2020-04-20
- Nash, Jill. 1993. “Mining, Ecocide, and Rebellion: The Bougainville Case.” Paper presented at the annual meeting of the American Anthropological Association, Washington, DC

- NE = Nationalencyklopedins webbplats, "Vanadin". [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/vanadin>.
Hämtdatum: 2020-05-0
- NU = Tidningen NU webbplats, "Liberalerna och miljön". [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.tidningen.nu/liberalerna-och-miljon/>. Hämtdatum: 2020-04-20
- Omni = Omni Ekonomi webbplats, "Det behövs nya gruvor i Sverige – för klimatet". [Elektronisk] Tillgänglig: <https://omniekonomi.se/s-debattor-det-behovs-nya-gruvor-i-sverige-for-klimatet/a/1nzbqg>. Hämtdatum: 2020-04-20
- Pellizzoni, Luigi 2019. "Emancipation, Caption, and Rescue? On the ontological turn and its critique" i Manuel Arias-Maldonado et al (red). Rethinking the Environment for the Anthropocene: Political Theory and Socionatural Relations in the New Geological Epoch. Oxon: Routledge
- ScandiVanadium = ScandiVanadiums webbplats, "Skåne project". [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.scandivanadium.com/project>. Hämtdatum: 2020-05-02
- SGU = Sveriges Geologiska Undersökning webbplats, "Undersökningstillstånd - Vad innebär det?" [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.sgu.se/bergsstaten/prospektering/undersokningstillstand---vad-innebar-det/>. Hämtdatum: 2020-03-28
- Sjöstedt Landén, Angelika 2014. Gruvboom och gruvkamp: anteckningar från Gällö-Kallak. Kulturella Perspektiv, vol 1, 13-21
- Smith, Nicole. 2016. "No cow makes this sort of profit": capital, success, and Maasai gemstone traders in Tanzania". The Extractive Industries and Society Journal, vol 3, nr 2, 442–49
- SVD = Svenska Dagbladets webbplats, "Skåne kan bli ett grönt Silicon Valley". [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.svd.se/skane-kan-bli-ett-gront-silicon-valley>. Hämtdatum: 2020-04-20
- SVT 1 = Sveriges Televisions webbplats, "Här är löften för en bättre miljö – i hela länet". [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/upsala/foretag-och-kommuner-lovar-battre-miljo>. Hämtdatum: 2020-04-20
- SVT 2 = Sveriges Televisions webbplats, "Gott om vanadin i Skåne visar provresultat". [Elektronisk] Tillgänglig:

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/gott-om-vanadin-i-centrala-skane>.

Hämtdatum: 2020-04-22

SVT 3 = Sveriges Televisions webbplats, "Gruvbolag hoppas på större vanadinfyndigheter i Tomelilla". [Elektronisk] Tillgänglig:

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/hur-mycket-ar-117-miljoner-ton>.

Hämtdatum: 2020-05-02

Syre = Tidningen Syre webbplats, "Förbud ännu bättre än högre bensinpriser".

[Elektronisk] Tillgänglig: <https://tidningensyre.se/2019/nummer-365/forbud-annu-battre-an-hogre-bensinpriser/>. Hämtdatum: 2020-04-20

Timbro = Timbros webbplats, "Vad hindrar den svenska gruvboomen?".

[Elektronisk] Tillgänglig: <https://timbro.se/smedjan/vad-hindrar-den-svenska-gruvboomen/>. Hämtdatum: 2020-04-22

VetoNu = VetoNu webbplats, "Detta har hänt". [Elektronisk] Tillgänglig:

<https://vetonu.se/detta-har-hant/>. Hämtdatum: 2020-03-28

Wanner, Thomas 2015. "The New 'Passive Revolution' of the Green Economy and Growth Discourse: Maintaining the 'Sustainable Development' of Neoliberal Capitalism". *New Political Economy*, vol 20, nr 1, 21-41

Ystads Allehanda = Ystads Allehanda webbplats, "Gruvföretaget tror på grön revolution". [Elektronisk] Tillgänglig:

<https://nxt.ystadsallehanda.se/ystad/gruvforetaget-tror-pa-gron-revolution/>.

Hämtdatum: 2020-04-20